

Formation of spiritual values youth means of religious education

The article presents the author's approach to the problem of formation of spiritual values in religious education. Illustrated experience, based on historical research, which are widely implemented in the training of qualified professionals to work with students different types of schools operating in Ukraine. The article focuses on the relevance of introducing foreign practices in local religious and secular schools.

Keywords: spiritual values, international experience, teacher, law, religion, social pedagogy, philosophy, social activities.

Надійшла до редакції 18.03.2015 р.

УДК [271.2:323.27](477),,2013/2014”

© Арсен Марчишак
(Чернівці)

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ РОЛІ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я У РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ ТА ПОСТМАЙДАННИХ НАЦІЄТВОРЧИХ ПРОЦЕСАХ

У статті здійснено історіософський та релігієзнавчо-політологічний аналіз участі Українських православних церков у подіях зими 2013-2014 років, їхнього ставлення до розв'язання суспільно-політичної кризи, зумовленої атомізацією українського соціуму та сепаратизмом. Доведено неоднозначність позиції окремих православних юрисдикцій щодо військового конфлікту та агресії з боку Росії і наголошується на проукраїнській позиції УПЦ КП й відверто проросійській – УПЦ МП у цих процесах.

Ключові слова: Церква, Православна Церква, ідентичність, Майдан, УПЦ КП, УПЦ МП, УАПЦ.

Постановка проблеми. Листопад 2013 року став початком фундаментальних змін у центрі Європи, у великій європейській країні, у головах сорокамільйонної нації. Україна ніби прокинулася від глибокого сну і на весь голос заявила, що є частиною цивілізованого Західного світу, сповідує демократичні цінності і готова за це боротися. Усе почалося майже так само як дев'ять років тому на майдані, але це вже була справжня революція – Революція Гідності. Мільйони людей, не організованих жодною політичною партією, жодним лідером, згуртувалися навколо ідеї Європейської України і чи не вперше у новітній історії висловили всенародну громадянську позицію. Так почався наймасовіший і найтриваліший мирний протест народу проти владного свавілля, якому судилося стати початком кривавої боротьби українців за своє майбутнє у третьому тисячолітті.

У такий доленосний для нації час усі прогресивні сили згуртувалися та стали єдиним цілим, Майданом. Мільйони українців різних віросповідань відчували дивовижну згуртованість, бо поряд із ними стояли священники, пастирі і проповідники, які у важку хвилину розуміли свій обов'язок бути поряд із своєю паствою. Православні та греко-католицькі священники, протестантські пастирі та мусульманські муфтії – усі стали на бік народу та правди.

Мета та завдання роботи. Метою роботи постає історіософський та релігієзнавчо-політологічний аналіз участі українських православних церков у подіях зими 2013-2014 рр.

Для реалізації цієї мети планується вирішити такі **завдання**:

- 1) Проаналізувати відношення православних церков до подій на Майдані.
- 2) Відношення Українського православ'я до політичної кризи в Україні.
- 3) Доведення неоднозначних позицій окремих православних юрисдикцій щодо військового конфлікту та агресії з боку Росії.

Рівень дослідження питання. Позиції українських православних церков до подій на Майдані та до війни на сході і агресії з боку Росії висвітлювали: О.Горкуша, А.Колодний, О.Саган, В.Титаренко, Л.Филипович, В.Шевченко та ін.

Виклад матеріалу. Аналізуючи події 2013-2014 років, стає очевидним, що практично усі релігійні конфесії прореагували на політичну кризу у державі. Феномен Майдану не залишив осторонь Православ'я. Протестні настрої захлинули Україну і Православна Церква не залишилася осторонь цих подій. Той факт, що Православна Церква не є в Україні єдиною, обумовив і те, що активність трьох православних юрисдикцій була не однаковою.

Уже 25 листопада 2013 року прес-службою Київського патріархату була оприлюднена заява на підтримку євроінтеграційного курсу України, що стало, фактично, першою реакцією православних на не підписання президентом «угоди про асоціацію із ЄС». Позиція цієї Церкви у даному питанні була абсолютно послідовною, адже остання, єдина із трьох православних юрисдикцій, завжди чітко засвідчувала прихильність європейським прагненням України. Саме православні священники Київського патріархату разом із греко-католиками та римо-католицьким духовенством благословили Євромайдан. Активність УПЦ КП особливо посилювалася й після того, як переслідуванні «Беркутом» студенти знайшли притулок у Михайлівському Золотоверхому монастирі, перетворивши цю чернечу обитель на один із притулків для мітингувальників.

Особливо варто відзначити патріарха Філарета, який у час посилення конфронтації закликав опозицію й владу сісти за стіл переговорів та застерігав останню не застосовувати насилля. Важливим кроком із боку Київського патріархату став заклик до УПЦ МП та частини УАПЦ об'єднатися в Єдину Помісну Українську Православну Церкву. Знаковим у ініціативі УПЦ КП є те, що перемовини, на думку патріарха Філарета, мають сенс лише тоді коли УПЦ МП стане Українською Церквою за змістом [7, с.19]. Якщо раніше у перемовинах щодо об'єднання з ультиматумами виступала Церква московської юрисдикції, то наприкінці грудня 2014 року категоричні умови висуває «неканонічна» Православна Церква! Подібна поведінка засвідчила, що Українська Православна Церква Київського патріархату стала солідною, самодостатньою та самобутньою релігійною конфесією в Україні. Підтвердженням цього стала безпрецедентна заява Синоду УПЦ КП у якій вище керівництво Церкви закликало у своїх храмах не молитися (поминати) злочинну владу на богослужінні [2]. Такий радикальний крок можливий лише тоді, коли Церква є незалежною від влади і не є частиною державної ідеологічної машини.

Знаковим є те, що навіть після смертей у центрі Києва жодна інша православна юрисдикція відкрито не стала на бік народу. Якщо УПЦ МП вважалася фавориткою при владі Януковича і до останнього не бажала критикувати режим, то інертність керівництва УАПЦ, яка повсякчас декларує свою українськість не витримує жодної критики. Здається, що митрополит Мифодій (Кудряков) взагалі відсторонився від подій на Майдані; не було жодного офіційного осудження дій влади із боку Української Автокефальної Православної Церкви [5, с.126].

Позиція УПЦ МП щодо Революції Гідності була «благоговійно стриманою». Що вдалося зафіксувати, то це обережні заяви із закликом до уникнення насилля та поява у 20-х числах січня 2014 року трьох ченців на Європейській площі поміж силовиками та мітингарями (багато хто сприйняв це як провокацію із боку влади). Поява монахів із Києво-Печерської лаври, здається, була несподіванкою й для самого керівництва Церкви. Чи не єдиним офіційним представником Української Православної Церкви Московського патріархату на сцені майдану був о. Владислав Коваленко (після обрання митрополитом Київським владикау Онуфрія цього священника було усунуто від займаної посади), тодішній речник УПЦ МП.

Хоча єпископат УПЦ МП волів відмовчуватися, окремі священники цієї Церкви зайняли досить жорстку провладну позицію та навіть благословляли і закликали «Беркут» стояти до смерті проти «мракобісів» Євромайдану. Достатньо відомий священнослужитель УПЦ МП А.Ткачов прокляв Майдан й усіх українців, що «окупували» Київ [7, с.18]. Однак, єпископат замість реального осудження подібної антинаціональної позиції, яка не личить священнослужителям, поставився до цього прикладу як до одиничного випадку.

Більш чіткою та виражено агресивною була позиція РПЦ, до юрисдикції якої входить УПЦ МП. Російські церковнослужителі наввипередки робили антиукраїнські випадки. Московська патріархія висловила категоричне несприйняття Майдану та розглядала перспективи зміни влади в Україні як загрозу для «руського міра». Голова Синодального відділу по взаємодії Церкви і суспільства Московської патріархії Всеволод Чаплін, виступаючи у Раді Федерації Росії заявив: «Країни «руського міра» – Росія і Білорусь повинні найактивнішим способом впливати на події в Україні і докласти максимум зусиль, щоб захистити законну українську владу» [1]. Лігитимною ж владою представник РПЦ, очевидно, вважає президента Януковича.

Не встигла Україна оговтатися від кривавих подій на Майдані Незалежності у Києві, як стикнулася із агресією із боку Кремля. Росія підступним, антизаконним способом приєднує Крим та розпочинає «гібридну війну» на сході України. Реакція православних церков щодо анексії Криму та подій на Сході України теж була різною. Найбільш проукраїнську позицію у питанні захоплення Криму та оцінках подій на Сході країни зайняла УПЦ КП. Ця Церква єдина із Православних Церков в Україні провела Синод, на якому засудила дії агресора [5, с.125]. Київський патріархат досить активно включився у волонтерське служіння. Церква долучилася до матеріального забезпечення українського війська, усіляко підтримувала біженців із Луганщини та Донеччини. Священики-капелани на передовій стали поруч із бійцями АТО.

Захоплення Криму не могло не вплинути на становище парафій УПЦ КП у цьому регіоні. На анексованій території почали систематично порушувати права релігійних спільнот УПЦ КП; за 2014 рік на півострові ліквідовано 6 парафій [11]. До кінця року із півострова виїхало 10% священослужителів цієї Церкви. Парафії ж УПЦ МП в Автономній республіці Крим, після приєднання до Росії, розпочали процес передачі майна РПЦ. "Почався процес тихої передачі юридично кримських епархій в лоно Російської церкви. Ми довго не могли повірити, що таке могло статися, аж поки не побачили скандальне рішення священного синоду Української православної церкви. Ще влітку і наприкінці 2014-го єпископи УПЦ МП фактично і юридично визнали Крим російським", – говорить провідний науковий співробітник відділення релігієзнавства Інституту філософії Олександр Саган [13]. Такий крок науковець слушно кваліфікує як державну зраду.

Із обранням предстоятелем УПЦ МП владики Онуфрія у Церкві не відбулося суттєвих зрушень в оцінках подій у політичному житті країни і не змінилася її проросійська орієнтація. Окрім заклику до примирення української влади із сепаратистами та діалогу, з боку УПЦ МП не було ніяких чітких заяв. Ця церква не спромоглася не те, щоб висловитися щодо анексії Криму та агресії із боку Росії, навіть заклик до федералізму не змогла засудити [3].

Оскільки чіткої та зрозумілої позиції щодо подій 2014 року УПЦ МП не озвучила, тому можна шукати відповіді, знову ж таки, у заявах РПЦ. У своїх офіційних виданнях російські православні ієрархи називають українську владу не інакше як антихристиянською. Події у Донецькій та Луганській областях патріарх Кирило оцінює як «релігійну війну» української влади з метою «викорінення Православ'я на території України»[10].

Протягом 2014 року ми були свідками, коли єпископат МП агітує за «Руський мир», а фактично, проти Української держави. «Ще в 1995 році Всесвітній руський народний собор заявив, що руський народ – розділена нація на своїй історичній території, яка має право на возз'єднання в єдиному державному тілі, що є загально визнаною нормою міжнародної політики» – говорить речник Московської Патріархії [14]. РПЦ не втомлюється засуджувати прояви національної свідомості у середовищі українського православ'я. Як зазначає професор А. Колодний: «Русский мир – то є явно колонізаторський проект Москви, того ж Путіна, але висловлений Кирилом» [5, с.126]. І схоже, що УПЦ МП є абсолютно солідарною із своїм московським «духовним центром». УПЦ МП виконує роль п'ятої колони у нашій державі і не випадково Путін, обмовившись, назвав її Руською Православною Церквою в Україні.

Антиукраїнська діяльність з боку рядових священиків Московського патріархату фіксувалася не одноразово. У час мобілізації священики на Закарпатті, наприклад, підбурювали бойкотувати мобілізацію і у своїх проповідях закликали українських вояків скласти зброю [6].

Маємо чисельні приклади, коли священики Московського патріархату в Україні відкрито підтримують так званих ополченців та дії Путіна. Священики цієї юрисдикції на богослужіннях моляться за агресора та терористів з Донеччини і Луганщини. На Буковині мав місце безпрецедентний випадок у с. Кам'янка Глибоцького району. Там повернувся із АТО воїн, якого комісували через поранення, і хоча він із родиною були парафіянами церкви Московського патріархату, одновірці відмовилися здавати гроші на лікування, через те, що він «вбивав на сході братів по вірі». Коли ж зібрали кошти парафіяни УПЦ КП, то родина солдата відмовилася брати допомогу від «розкольників». Кращого прикладу зомбування годі й вигадати. Солдати, які захищають українську державність для УПЦ МП не герої, а вбивці «братів по вірі»!

Житель м. Славянськ розповідає про величезну підтримку православними священиками так званих «ополченців». За його словами, терористи ховали зброю у храмах УПЦ МП, освячували її, брали благословення перед боями, а батюшки у гробах провозили автомати через блокпости [9]. «Нам весь час на всіх службах промивали мозки», – згадує парафіянка одного із храмів Слов'янська. Саме у цей час, за її словами, у лексиконі священиків з'явилося слово «фашисти» [9].

Після Майдану відкрилося справжнє обличчя УПЦ МП і ми побачили, як вона ставиться до української ідентичності. Більше того, усі 20 років незалежності України вони не просто відсторонилися від розбудови української суверенної держави, а готували повернення України у нову Російську імперію. Чого вартий виступ свого часу у Москві Августина (Маркевича), єпископа Львівського: «Ми очікуємо кроків з боку Росії – як загін, що чекає команди кинутися у бій. Я, як представник Української православної Церкви, переконаний, що невизначеність засмоктує. Прийшов час діяти рішуче і називати речі своїми іменами... Ми вже стомилися. Єдине, що нас надихає, це те, що ми віримо ще в Росію [5, с.122]. Ірина Клімук ось як пояснює відношення цієї Церкви до української ідеї: «Звичайно, перебуваючи у звичних умовах і апелюючи до космополітизму релігії, УПЦ не виявляла ворожості до української ідентичності. Проте, потрапивши в більш складні обставини, відразу почала вибудовувати чітко свою проросійську церковно-національну ідентичність, при цьому відокремлюючись і протиставляючи себе українській»[4, с. 114]. УПЦ МП таким чином є зряддям у руках РПЦ, а відповідно Кремля.

Висновки. Підсумовуючи усе вище сказане, слід визнати, що УПЦ КП у порівнянні із УПЦ МП і УАПЦ проявила більш чітку позицію у конфлікті, тому ми можемо стверджувати, що у реаліях Майдану вона перетворилася на Церкву загальнонаціональну. Сьогодні для багатьох стало зрозуміло, що тільки у лоні УПЦ КП людина може знайти поєднання «Православ'я й українства» [8, с.10]. Всередині ж УПЦ МП думки розділилися, що викликало кризу ідентифікації самої Церкви і її віруючих. Частина священиків цієї Церкви яскраво демонструє підтримку окупантів. Однак є й такі, яких не задовольняє така проросійська зорієнтованість УПЦ МП. На Тернопільщині вірні парафії Іверської Божої Матері в с. Круголець Тернопільської єпархії УПЦ (Московського Патріархату) на чолі з настоятелем священиком Олегом Шліхтою звернулася з відкритим листом до Предстоятеля УПЦ митрополита Онуфрія і доводить недоречність публічного поминання Патріарха Кирила під час богослужінь, оскільки таке поминання веде лише до "втрати приходу"[11]. Рядові священики розуміють, що у нинішніх реаліях визнавати Кирила, який розділяє і пропагує політику Путіна, своїм предстоятелем, означає зрадити власний народ. Уже зараз ми спостерігаємо перехід парафій із Московського патріархату у Київський. За 2014 рік це близько 30 парафій. Можна спрогнозувати, що події у суспільно-політичному житті кінця 2013-2014 років призведуть до Майдану у Церкві Московського патріархату.

Література

1. Всеволод Чаплин призвал Россию и союзников к вмешательству в дела Украины. – Режим доступу: <http://www.maganatha.org.ua/news/r/93934>
2. Засідання священного Синоду Української Православної Церкви Київського патріархату від 20 лютого 2014 року під головуванням святійшого патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета. – Режим доступу: <http://www.cerkva.info/uk/synod/4448-rishennia-20-02-14.html>
3. Звернення Священного Синоду до єпископату, кліру, ченців та мирян Української Православної Церкви. – Режим доступу: <http://news.church.ua/2014/07/06/zvernennya-svyashhenogo-sinodu-do-jepiskopatu-kliru-chenziv-ta-miryannya-ukrajinskoji-pravoslavnoji-cerkvi/>
4. Клімук І. Українське православ'я в контексті сучасних суспільно-політичних процесів в Україні / І.Клімук // Українське православ'я у контексті вітчизняної історії та суспільних трансформацій (пам'яті митрополитів Василя (Липківського) та Іоана (Боднарчука): Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (27-28 листопада 2014 р., м. Тернопіль) / За аг. ред. д.істор.н. Е.Бистрицької (гол. ред.), д.істор.н. І.Зуляка, д.філос.н. О.Саган, д.філос.н. Л.Филипович. – Тернопіль-Київ, 2014. – С.114.
5. Колодний А. Московське православ'я не засуджує російський фашизм / А.Колодний // Українське православ'я у контексті вітчизняної історії та суспільних трансформацій (пам'яті митрополитів Василя (Липківського) та Іоана (Боднарчука): Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (27-28 листопада 2014 р., м. Тернопіль) / За заг. ред. д.істор.н. Е.Бистрицької (гол. ред.), д.істор.н. І.Зуляка, д.філос.н. О.Саган, д.філос.н. Л.Филипович. – Тернопіль-Київ, 2014. – С.126.
6. Любка А. Московські попи агітують проти мобілізації. – Режим доступу: <http://m.day.kiev.ua/uk/blog/politika/moskovski-popi-agituyut-proti-mobilizaciyi>
7. Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка / Українськ асоціація релігієзнавців / За загальною редакцією д.філос. Филипович Л.О. і канд.флос.н. Горкуші О.В. – К.: Саміт-Книга, 2014. – С.19.
8. Огульчанський Б. протоіерей УПЦ. Горизонти і виклики українського православ'я // День. – №145-146. Субота 8-9 серпня 2014 р. – С.10.
9. Рінгіс А. Слов'янськ. Рік після "ДНР" // Українська правда – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2015/04/15/7064754/>
10. Святейший Патріарх Кирилл призвал Предстоятелей Поместных Церквей возвысить голос в защиту православных христиан востока Украины. – Режим доступу: <https://mospat.ru/ru/2014/08/14/news106782/>
11. Тернопільська громада УПЦ написала відкрите звернення митрополиту Онуфрію. – Режим доступу: http://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/28129-mi-svyashheniki-upc-opinilisy-mizh-gorem-svogo-narodu-i-vorozhoju-pozicijeyu-patriarxiyi-ternopilska-gromada-upc-napisala-vidkrite-zvernennya-mitropolitu-onufriyu.html
12. У Криму закривають храми та парафії Київського патріархату/ – Режим доступу <http://ua.korrespondent.net/ukraine/events/3464229-u-krymu-zakryvaut-khramy-ta-parafii-kyivskoho-patriarkhatu>
13. Церковний скандал чи державна зрада: УПЦ МП юридично визнала Крим частиною Росії та передала їй дві єпархії. – Режим доступу: <http://tsn.ua/politika/cerkovniy-skandal-chi-derzhavna-zrada-upc-mp-yuridichno-viznala-krim-chastinoyu-rosiyi-ta-peredala-yiy-dvi-yeparhiyi-414055.html>
14. Чаплин Всеволод, протоіерей. Миссия России в Украине — миротворческая. – Режим доступу: <http://www.pravmir.ru/protoierej-vsevolod-chaplin-missiya-rossii-v-ukraine-mirotvorcheskaya/#ixzz3YFxAjaeJ>

Arsen Marchyshak

Ambivalence of Ukrainian Orthodoxy role in Revolution of Dignity and Postmaydan nation-formative processes

In the article it was made historiosophical and religious-political analysis of Ukrainian Orthodox churches participation in the events of winter 2013-2014 years, their attitude to the solving of social and political crisis conditioned by atomization of Ukrainian society and separatism. It was proved ambiguous position of some Orthodox jurisdictions concerning military conflict and aggression from Russia and emphasized the pro Ukrainian position of UOC-KP and openly pro-Russian – of UOC MP in these processes.

Keywords: Church, Orthodox Church, Identity, Square, UOC-KP, UOC-MP UAOC.

Надійшла до редакції 31.03.2015 р.